

[itobiad], 2021, 10 (1): 247-265

Ergenlerde Ahlaki Olgunluk, Aile Aidiyeti ve Ergen-Ebeveyn İlişkilerinin İncelenmesi

Examining of Moral Maturity, Family Belonging and Adolescent-Parent Relationships in Adolescents

Arzu ÖZYÜREK

Prof. Dr., Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü

Prof., Karabuk University Faculty of Health Science, Department of Child Development

a.ozyurek@karabuk.edu.tr

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0002-3083-7202>

Gizem Güler NEHİR

Bilm.Uzm., Ankara MEM Satı Kadın Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

basargizemguler@gmail.com

Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0001-9203-896X>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 25.11.2020
Kabul Tarihi / Accepted	: 18.01.2021
Yayın Tarihi / Published	: 10.03.2021
Yayın Sezonu	: Ocak-Şubat-Mart
Pub Date Season	: January-February-March

Atıf/Cite as: Özyürek, A , Nehir, G . (2021). Ergenlerde Ahlaki Olgunluk, Aile Aidiyeti ve Ergen-Ebeveyn İlişkilerinin İncelenmesi . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 10 (1) , 247-265 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/60435/831241>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Ergenlerde Ahlaki Olgunluk, Aile Aidiyeti ve Ergen-Ebeveyn İlişkilerinin İncelenmesi * **

Öz

Ahlaki olgunluk, bireyin ahlaki yargı yetenekleriyle evrensel düzeyde kabul görecek bir muhakeme yaparak ortaya çıkan davranışı benimseyip buna uygun davranmasıdır. Ahlaki olgunluk, çeşitli faktörlerden etkilenmekte ve bireyi çeşitli yönlerden etkilemektedir. Bu faktörlerden biri aidiyet duygusu olabilir. Aidiyet duygusu, bireyin davranışlarının belirleyicisidir ve aidiyet de ergen-ebeveyn ilişkilerinden etkilenmektedir. Bu çalışmada, ortaöğretime devam eden ergenlerin ahlaki olgunlukları ile aile aidiyeti ve ebeveyn-ergen ilişkilerini incelemek amaçlanmıştır. Çalışma grubu Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, İmam Hatip Lisesi ve Meslek Lisesi olmak üzere dört farklı okul türünden öğrencilerden oluşmuştur. Çalışma grubunda, çalışmaya katılmaya gönüllü 15-18 yaş arası 313 kız ve 247 erkek olmak üzere 560 ergen yer almıştır. Veri toplamak için Ahlaki Olgunluk Ölçeği, Aile Aidiyeti Ölçeği ve Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği kullanılmıştır. Ergenlerin ahlaki olgunluk düzeyleri anne-baba öğrenim durumu ve mesleği, anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarına göre değerlendirilmiştir. Verilerin normallik dağılımı incelenmiştir. Buna göre, veriler analizinde t-Testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Ölçüm setleri arası ilişki ise Pearson korelasyon katsayısı kullanılarak analiz edilmiştir. Sonuç olarak; okul türü ve anne-baba tutumları ile ergenlerin Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. İmam-Hatip ve Fen Lisesi'ne devam eden ergenlerin ahlaki olgunluk düzeyinin, Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi'ne devam eden ergenlerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Anne ve babalarının çocuk yetiştirme tutumlarını demokratik algılayan ergenlerin ahlaki olgunluk düzeylerinin daha yüksek ve ebeveyn-ergen ilişki niteliğinin daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin Aile Aidiyeti ve Kendilik Aidiyeti puanları arttıkça Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanlarının da arttığı belirlenmiştir. Ebeveynleriyle olumlu ilişkileri arttıkça ergenlerin ahlaki olgunluk düzeyinin arttığı, olumsuz ilişkileri arttıkça ahlaki olgunluk düzeyinin azaldığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik dönemi, Ahlak, Ahlaki olgunluk, Aile aidiyeti, Ebeveyn-ergen ilişkisi

* Bu çalışma KBÜ-BAP-17-YL-451 no'lu yüksek lisans tez projesi kapsamında Karabük Üniversitesi BAP birimi tarafından desteklenmiştir, desteğinden dolayı KBÜ BAP birimine teşekkür ederiz.

** Karabük Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulunun 01.11.2017 Tarih, 10/2 sayılı kararı ile Etik Kurul Kararı alınmıştır.

Examining of Moral Maturity, Family Belonging and Adolescent-Parent Relationships in Adolescents

Abstract

Moral maturity is the individual's adoption of the behavior that emerges by doing a reasonably acceptable judgment with his moral judgment abilities and acting accordingly. Moral maturity is influenced by various factors and in return affects the individual in a variety of ways. One of these factors may be a sense of belonging. A sense of belonging is the determinant of an individual's behavior. And belonging, on the other hand, is influenced by adolescent-parental relationships. In this study, it was aimed to examine the moral maturity and parent-adolescent relationship of adolescents attending secondary education. The study group was made up of students from four different types of schools: Science High School, Anatolian High School, Imam Hatip High School and Vocational High School. The study group included 560 adolescents, 313 girls and 247 boys between the ages of 15 and 18 who volunteered to participate in the study. The Moral Maturity Scale and Quality of Parent-Adolescent Relationship Scale were used to collect study data. Moral maturity levels of adolescents were analyzed according to their parents' education level, profession, and parenting attitudes. The distribution of normality of the data was examined. Accordingly, t-Test, One-way Variance Analysis (ANOVA) were used in the data analysis. The relationship between the measuring sets was analyzed using the Pearson correlation coefficient. As a result, it was determined that the Moral Maturity Scale scores of adolescents were not significantly affected by the educational status and professions of their parents. The difference between parents' attitudes and Moral Maturity Scale scores was significant for adolescents. It was determined that the moral maturity level of adolescents attending Imam-Hatip and Science High School was higher than that of adolescents attending Anatolian High School and Vocational High School. It was determined that the moral maturity levels of adolescents who perceived their mothers and fathers' child-rearing attitudes as democratic were higher and the quality of parent-adolescent relationships was more positive. The Moral Maturity Scale scores of the adolescents who define their parents democratically are significantly higher than those of the adolescents who define their parents as oppressive/authoritarian and overprotective. It was determined that as the negative relations of adolescents with their parents increased, their moral maturity levels decreased and as the adolescents' positive relationships with their parents increase, their moral maturity levels increase,

Keywords: Adolescence, Morality, Moral maturity, Family affiliation, Parent-adolescent relationship

Giriş

Ahlak, bireyin huy, karakter, hal ve hareketleri gibi anlamları taşımaktadır. Ahlak, insanın diğer canlılarla arasındaki bağlantıyı ve yaklaşımlarını anlamlandıran değerler sistemi (Cevzci, 2002:1), bireyin toplumdaki ilişki ve davranışlarını düzenleyen ilke ve kurallardır (Kaya ve Aydın, 2011:15). Ahlak, bireyler arasındaki ilişkilerde iyi-kötü, doğru-yanlış şeklinde adlandırılan değer yargılarını ifade etmektedir (Aktan, 2009:38). Yaşam sürecinde, diğer gelişimsel alanlarda olduğu gibi bireyin ahlaki açıdan belli bir olgunluğa erişmesi beklenir.

Ahlaki olgunluk, bireyin ahlaki açıdan yetkinliğini ve en uygun ahlaki nitelikleri kapsayan bir kavramdır. Bireyin düşünce, duygu, tutum, yargı ve davranışlarındaki tüm ahlak dışı durumları vicdanında hissetmesini sağlayan en üst kusursuzluk düzeyidir. Ahlaki açıdan olgun olarak nitelendirilen bir bireyin saygılı, sorumlu, adil, güvenilir, empati yeteneği gelişmiş, hareketlerini kontrol edebilen ve iyi bir insan olması, arzu ve davranışları açısından uyumlu olması, ahlak dışı hareket etmeyi insanlık onurunu yitirmek kadar tehlikeli görmesi, kanun ve kurallara uygun davranması beklenir (Lickona, 1991:119; Sarıçam, Çelik, Arıcı ve Kaya, 2014:1326; Şengün, 2008:28). Ahlaki değerler yalnızca duygu, düşünce veya ahlaki yargı olarak özümsemek yeterli olmayıp ahlaki değerlerin eyleme dönüşmesi gerekmektedir (Fukuyama, 2011'den akt.: Çifci, 2019:260). Ahlaki olgunluk, bilişsel, sosyal, duygusal ve ilkesel gelişmelerle oldukça yakından ilişkilidir. Ahlaki olgunluğu sağlayacak faktörler benlik bilinci, bilişsel yetenekleri kullanma, başkalarına saygılı olma ve bir hedefe doğru amaç duygusu geliştirmektir. Ahlaki olgunluk düzeyi yüksek olanlar, başkalarının yaşayış biçimleri ve dünya görüşleri açısından tehdit unsuru olmadan onlarla sağlıklı bir şekilde iletişim kurabilen insanlardır (Mathieson, 2003).

Bilişsel gelişimin son evresi olan ergenlik döneminde, düşünme süreçleri de değişime uğramaktadır. Ergen soyut işlemleri anlayabilme, mantıksal sonuçlar çıkarma, gerçek durumları değerlendirebilme ve problem çözebilme gibi bilişsel becerileri kazanmaya başlar. Bilişsel becerilerdeki bu değişimler, ergenin sosyal ve ahlaki yönden gelişimini tamamlamaya yardımcı olmakta ve ahlak gelişimi farklı bir aşamaya ulaşmaktadır (Piaget, 1970:85). Çocuklukta değerler ve sosyal ilişkilerin anlaşılması daha yüzeyseldir, fakat ergenlikte karşılıklı duygusal paylaşımlar ve güven ilişkileri gelişmeye başlar. Sosyal, bilişsel ve ahlaki olgunluğa erişimde gecikmeler suça sürüklenme gibi problem davranışlar için risk faktörü oluşturabilir (Gibbs, 2020).

Ahlaki gelişim üzerinde duran Kohlberg, geliştirdiği kuramında insanların ahlak gelişimleri için farklı aşamalardan geçtiklerini ileri sürmektedir. Bu aşamalar birbirini izleyen bir yapıdadır ve bir üst aşamadakiler kendinden önceki aşamanın özelliklerini kapsamaktadırlar (Aydoğan, Özyürek ve Gültekin Akduman, 2015:227). Ahlaki gelişim kuramcılarında Gilligan, gelişim kuramlarında bakım ahlakının göz ardı edildiğini ileri sürmüştür.

Bunun nedeni olarak da teorisyenlerin erkek olması ve başlangıçta tamamen erkek çocuklardan oluşan bir örneklem üzerinde geliştirilmesini göstermiştir (Smetana ve Turiel, 2008:247). Ergenlerin, ahlaki gelişiminde diğer gelişim alanlarında olduğu gibi en önemli ahlaki otorite kaynağı aileleridir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre özellikle ergenlik dönemine geçişle birlikte kimlik, statü, bağlılık, benlik ve aidiyet ihtiyacı en önemli ihtiyaçların başında gelmektedir (Kuşat, 2003:46). Özellikle bir gruba ait olmanın, sosyal bir varlık olan insanın doğumdan itibaren gereksinim duyduğu bir olgu olarak ifade edildiği görülmektedir.

Aidiyet, insan ilişkilerinde anlamayı önceleyen bir kavramdır. Aidiyet "ilişkinlik", "mensubiyet" ve "ait olma hali" şeklinde ele alınmaktadır. Bir topluluğun aidiyet duygusu, bireyin temel ihtiyaçlarından olup, toplumsal davranışların belirleyicisi durumundadır. Bireyin aidiyet yaşantıları doğumdan itibaren başlamakta, ergenlik ve yetişkinlikte hatta hayatın tüm dönemlerinde sosyal ilişkilerde ait olma gereksiniminin etkileri görülebilmektedir (Alptekin, 2011:20; Baran ve Yılmaz, 2011:1647). Bağlanma kuramında Bowlby, bireyin birine ait olma hissini olma ve güvende hissetme gereksinimi nedeniyle yakın ilişkiler kurmasını ve derin duygusal bağların olduğunu tanımlamıştır. Ergenlikte bebeklikteki anne-baba bağlanma davranışı bırakılmamış, bağlanma davranışları doğrudan fiziksel yakınlık yerine duygu veya korkuları paylaşma şekline dönüşmüştür (Akt.: Karakuş, 2012:34). Aile, bireyin davranışlarının gelişimi ve kişiliğinin oluşumunda sosyal ve kültürel pek çok boyutuyla katkı sağlayan bir kurumdur. Ergenlikteki gelişim sürecinin başarılı bir şekilde tamamlanması konusunda, aile ergene önemli bir destek rolü üstlenmektedir. Ailenin çocuk yetiştirmesindeki amaç, sağlıklı kişilik oluşturmaktır. Ergenlik dönemi, çocukluktan farklı olarak fiziksel, zihinsel, sosyal, ahlaki ve duygusal yönden gelişme yaşanan kritik bir süreçtir (Kocayörük, 2010:38).

Ergenlikte akran grupları ve aile önemli aidiyet kaynaklarını oluşturabilmektedir. Bedensel ve bilişsel gelişimin hızlı olduğu, sosyal-duygusal açıdan çalkantılı, cinsel ve ahlaki yönden olgunlaşma görülen ergenlik döneminde ergenin, ebeveynleriyle olan ilişkisi onun gelişimde önemli bir etkiye sahiptir. Aile kurumu, ergenin ahlaki davranışlarını yönlendirip ahlaki açıdan olgunlaşmasını sağlamaktadır. Anne-babanın ergene yönelik tutumları, ergenin ahlaki davranışlarını ve olgunluk düzeyini etkilemektedir (Şengün, 2013:205). Ergenin gelişimi için ebeveynin ergene yönelik davranışlarından daha önemlisi ebeveyn-ergen ilişkisinin niteliği (Wissink, Dekovic ve Meijer, 2006:133) olduğundan, anne-babanın çocukla etkileşimi, çocukların ahlaki olgunlukları ve gelişim düzeyleriyle ilişkilendirilebilir (Walker ve Hennig, 1999:359). Alan yazında anne-baba tutumlarının çocuklarının ahlaki gelişimindeki yerinin önemine ilişkin bulgular vardır. Ebeveyn etkileşimleri ve belirli bazı çocuk yetiştirme tutumlarının, çocuklarıyla ilgilenmelerinin gelişimde önemli bir yeri bulunmaktadır (Cesur ve Özkan Küyel, 2009:65). Olumlu ebeveyn

yaklaşımında ergenin hissettiği yalnızlık duygusu azalmakta ve sosyal açıdan sorunlar en az seviyeye inmektedir. Olumsuz ebeveyn yaklaşımları ve anne-baba ile ergen arasındaki ilişkinin kötü olması ise, ergenlerin psikolojilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Olumsuz ebeveyn yaklaşımı, ergende öfkeye sebep olmakta ve yalnızlık duygusu oluşturmaktadır (Durak Batıgün ve Say, 2015:49). Bu bağlamda, ergenin ilk ve en önemli çevresini oluşturan ailesinin, ergenin ahlaki olgunluk düzeyi ile ilişkisi akla gelmektedir.

Ergenlik döneminde gençler, anne-babalarıyla küçük yaşlarda olduğundan daha uzak bir iletişim içerisindeyler. Anne-baba-çocuk ilişkisinin niteliği, zaman içinde ergenin belli bazı durumlara yönelik tutum ve davranışlarına yansımaktadır. Ergen bireyin anne-babasıyla olan iletişimini ve anne babasının tutumunu ne şekilde algılayıp yorumladığı önemlidir. Anne-babasıyla sıcak ve destekleyici iletişim kuran ergenler, bu dönemin değişikliklerine daha kolay uyum sağlayabilmektedirler (Hines, 2016:376). Ergenin başarılı bir kimlik kazanımı için, anne-baba kontrolcü ve baskıcı tutumunu azaltarak özgürlüğünü elde etmeyi desteklemelidir (Williams, 2003:60). Her anne-baba, çocuğunun gelecekte nasıl bir insan olacağı hakkında düşünür. Anne-babanın ideallerinde, kendi benimsedikleri ahlak sistemine uygun ve benimsedikleri değerlere sahip çocuk yetiştirme isteği vardır. Ebeveynler bu doğrultuda, çocuk yetiştirirken farklı yöntemler izlemektedirler. Çocuklarını isteklerine göre bir çevrede, istedikleri bir okula gönderirler. Anne-babaların izledikleri bu farklı yöntemler, farklı çocuk yetiştirme tutumlarını ortaya çıkarmaktadır (Karabulut Demir ve Şendil, 2008:1525). Anne-babanın olumlu ve destekleyici davranışları, çocukların gelişimlerini olumlu etkilerken olumsuz ve engelleyici davranışları çeşitli ruhsal sorunların görülmesine sebep olabilir. Anne-babanın çocuğu destekleyici, olumlu tutumları, zihinsel gelişim, ahlaki davranışlar, iç motivasyon, iç kontrol, yeterlilik ve akademik başarı gibi alanlarda çocuğa katkı sağlamaktadır. Anne-babanın olumsuz ve katı kontrol içeren tutumları çocukta negatif gelişimsel durumlara yol açmaktadır. Anne-babanın demokratik ve otoriter kontrol yaklaşımı ise çocukta olumlu etkiler oluşturmaktadır (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016:570; Durak Batıgün ve Say, 2015:50).

Ergenlik, yaşamın en hassas dönemlerinden biridir ve yetişkinliğe geçiş anlamına gelen bu dönemin sonunda bireyin kişiliğinin oluşması ve ahlaki açıdan belirli bir olgunluğa gelmesi beklenir. Alan yazında konuyla ilgili olarak ahlaki olgunluk (Şengün ve Kaya, 2007), gençlerde ahlaki yeterlik (Ma, 2012), aile aidiyeti (Mavili, Kesen ve Daşbaş, 2014) ve ebeveyn-ergen ilişki niteliği (Durak Batıgün ve Say, 2015) ile ilgili ölçek geliştirme çalışmalarının yapıldığı görülmektedir. Ayrıca ahlaki gelişimde cinsiyet farklılıkları (Donenberg ve Hoffman, 1988), ebeveynlik stilleri ve ahlaki muhakeme gelişimi (Walker ve Hennig, 1999), ergenlerin ebeveynleriyle ilişkileri (Williams 2003; Wissink, Dekovic ve Meijer, 2006) kişisel bazı değişkenlere göre ahlaki olgunlukları (Şengün, 2008), anne-baba tutumlarına göre ahlaki muhakeme ve ahlaki yönelimleri arasındaki ilişki (Cesur ve

Özkan Küyel, 2009), ortaöğretim öğrencilerinin ahlaki olgunlukları ile anne-baba tutumları (Şengün, 2013), ahlaki olgunlukları ve öznel iyi oluşları (Demir Çelebi ve Sezgin, 2015), anne-babaya ilişkin değişkenlere göre ahlaki olgunlukları (Şengün, 2015), aile yapısına bağlı ergen iyi oluşu ve aile aidiyeti (King, Boyd ve Pragg, 2017) konulu çalışmalar olduğu görülmüştür. Fakat ahlaki olgunluk, aile aidiyeti ve ebeveyn-ergen ilişki niteliğini karşılaştıran bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada, ortaöğretime devam eden ergenlerin ahlaki olgunlukları ile aile aidiyeti ve ebeveyn-ergen ilişkilerini incelemek amaçlanmıştır.

Çalışmanın genel amacına göre alt problemleri aşağıda verilmiştir.

- Ergenlerin ahlaki olgunluk düzeyleri ile aile aidiyeti arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ergenlerin ahlaki olgunluk düzeyleri ile ebeveyn-ergen ilişki niteliği arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
- Ergenlerin ahlaki olgunluk düzeyleri ile ergenlerin cinsiyeti, yaşı, okul türü ve anne-baba öğrenim durumu, mesleği ve ebeveynlik tutumları arasında anlamlı fark var mıdır?

Yöntem

Çalışma, mevcut bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan betimsel tarama modellerinden ilişkisel tarama modelinde nicel bir çalışmadır. İlişkisel tarama modelinde, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişki korelasyon veya karşılaştırma yoluyla belirlenmeye çalışılır (Karasar, 1999).

Çalışma Grubu

Ankara İli Etimesgut ilçesinde her bir ortaöğretime türünden (fen lisesi, anadolu lisesi, imam hatip lisesi ve meslek lisesi) rastgele dört okul seçilmiştir. Fen lisesi tek olduğundan, diğer liselerden de okul yönetiminin çalışmanın yapılmasını uygun gören okullardan birer okul alınmıştır. Bu okullarda öğrenimlerine devam eden tüm öğrencilerden veri toplanması hedeflenmiş, çalışmaya katılmayı kabul eden ve ölçüm araçlarını dolduran 15-18 yaş grubu 313 kız ve 247 erkek olmak üzere 560 ergen çalışma grubunu oluşturmuştur. Ergenlerin %61,8'i annelerini ve %58,8'i babalarını demokratik tutuma sahip olarak betimlemişlerdir. Annelerin %13,8'i ve babaların %20,2'si otoriter, annelerin %24,5'i ve babaların %21,1'i aşırı koruyucu olarak nitelendirilmiştir. Ergenlerin annelerinin %29,1'i ilkökul, %23'ü ortaokul, %32,9'u lise ve %15'i üniversite mezunu; babalarının %14,5'i ilkökul %20,5'i ortaokul, %35,5'i lise ve %29,5' üniversite mezunudur. Ergenlerin annelerinin %11,1'i memur/memur emeklisi, %6,3'ü işçi, %5,7'si avukat ve doktor gibi uzmanlık gerektiren bir mesleğe sahiptir. Babalarının %32,9'u memur/memur emeklisi, %32'si işçi, %20,5'i uzmanlık gerektiren bir meslek ve %14,6'sı serbest meslek sahibidir. Ergenler, ailelerinin gelir düzeyini %27,1 yüksek, %64,5 orta ve %8,4 düşük düzeyde olarak belirtmişlerdir.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında, katılımcıların cinsiyet, sınıf, anne-baba tutum algısı gibi değişken olarak belirlenen bilgilerinin sorgulandığı “kişisel bilgi formu” ile “Ahlaki Olgunluk Ölçeği”, “Aile Aidiyeti Ölçeği” ve “Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği” Ölçeği kullanılmıştır.

Ahlaki Olgunluk Ölçeği, Şengün ve Kaya (2007) tarafından geliştirilmiştir. Beşli likert tipinde 66 maddelik ölçek, bireylerin ahlaki olgunluk düzeyinin belirlenmesinde kullanılmaktadır. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği 0,88, test-yarı test güvenilirlik katsayısı 0,89, Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ise 0,93 bulunmuştur. Bu çalışmada ise, ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısının 0,94 olduğu saptanmıştır.

Aile Aidiyeti Ölçeği, Mavili vd. (2014) tarafından geliştirilmiştir. Bireylerin ailelerine duyduğu aidiyeti belirlemeyi amaçlayan ölçek 17 madde ve beşli likert tipindedir. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları 1579 üniversite öğrencisiyle yapılmıştır. “Aile Aidiyeti” ve “Kendilik Aidiyeti” olmak üzere iki alt boyuttan oluşan ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0,94 bulunmuştur. Bu çalışmada ise, güvenilirlik katsayısının 0,87 olduğu saptanmıştır.

Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği, Wissink vd. (2006) tarafından geliştirilmiş, Durak Batıgün ve Say (2015) tarafından Türkçe’ye uyarlanmış olan ölçekle bireyin anne ve babasıyla ilişkileri ayrı ayrı değerlendirilmektedir. Anne için 18 ve baba için 18 madde beşli likert tipi derecelendirmeye göre değerlendirilmektedir. Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları 17-25 yaş arasında 402 (243 kadın ve 159 erkek) üniversite öğrencisiyle yapılmıştır. Ölçek “Açıklama”, “Olumlu Duygu” ve “Olumsuz Duygu” alt boyutlarından oluşmaktadır. “Açıklama” alt boyutu, ergenin anne-babasına olan açıklığı anlamına gelmektedir. “Olumlu Duygu” alt boyutu, ergen ve ebeveyni arasındaki yakınlığı ve ilişkiyel doyumu ifade etmektedir. “Olumsuz Duygu” alt boyutu ise, ergen ve ebeveyni arasındaki çatışma ve uzaklığın seviyesini belirtmektedir. Bu çalışmada, Türkçe’ye uyarlanmış ölçeğe ait Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı anne için 0,75, baba için 0,74 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin toplanmasından önce Karabük Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan (01.11.2017 tarih ve 10/2 nolu karar) ve Ankara Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğünden (01.11.2018 tarih ve E.20803195 sayılı karar) gerekli izinler alınmıştır. Ölçek, okul rehber öğretmeni eşliğinde sınıf ortamında dağıtılarak ergenlere ne yapılacağı açıklanmış, ergenlerden ölçekleri gönüllü katılımla doldurmaları istenmiştir. Bazı maddelerde kayıp veriler bulunduğu için analizler, bu durum dikkate alınarak yapılmıştır.

Verilerin normallik dağılımı Kolmogorov Smirnov Testi ile incelenmiş ve verilerin normal dağılımdan gelmesi ($p < 0,05$) nedeniyle veri analizinde t-Testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Değişkenler

arası fark anlamlı çıktığında, Scheffe Testi ile farkın kaynağı belirlenmiş, ölçek puanları arası ilişki olup olmadığı Pearson Korelasyon Katsayısı ile incelenmiştir.

Bulgular

Bu bölümde, çalışma grubunu oluşturan ergenlerin Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Aile Aidiyeti Ölçeği ve Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği puanları arası ilişkiler, kişisel bazı değişkenlere göre ergenlerin Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1’de ergenlerin ölçek puanları korelasyon analizi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 1. Ergenlerin Ahlaki Olgunluk Ölçeği ile Aile Aidiyeti Ölçeği ve Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği Puanları Korelasyon Analizi Sonuçları

			Ahlaki Olgunluk Ölçeği
Aile Aidiyeti Ölçeği	Aile Aidiyeti	r	0,279**
		p	0,000
	Kendilik Aidiyeti	r	0,378**
		p	0,000
Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği	Anne-Açıklama	r	0,284**
		p	0,000
	Anne-Olumlu Duygu	r	0,216**
		p	0,000
	Anne-Olumsuz Duygu	r	-0,261**
		p	0,000
	Baba-Açıklama	r	0,214**
		p	0,000
	Baba-Olumlu Duygu	r	0,211**
		p	0,000
	Baba-Olumsuz Duygu	r	-0,250**
		p	0,000

Tablo 1 incelendiğinde, ergenlerin Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanları ile Aile Aidiyeti ve Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği alt boyut puanları arasında düşük ve orta düzeyde ilişki görülmektedir ($p<0,001$) Korelasyon katsayısının 0,00-0,30 arası olması düşük ve 0,30-0,70 arası olması orta düzeyde ilişki olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2003). Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanları ile Aile Aidiyeti Ölçeği Aile Aidiyeti alt boyut puanları arasında orta düzeyde ($r=0,279$) ve Kendilik Aidiyeti alt boyut puanları arasında düşük düzeyde ($r=0,378$) pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır Ergenlerin Aile Aidiyeti ve Kendilik Aidiyeti puanları arttıkça Ahlaki

Olgunluk Ölçeği puanları da artmakta veya ergenlerin Aile Aidietiyeti ve Kendilik Aidietiyeti puanları azaldıkça Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanları da azaltmaktadır. Ergenlerin Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanları ile Ebeveyn-Ergen İlişkisi Ölçeği Anne-Açıklama ve Anne-Olumlu Duygu puanlarıyla arasında pozitif yönlü ($r=0,284$, $r=0,216$), Baba-Açıklama ve Baba-Olumlu Duygu puanları arasında pozitif yönlü ($r=0,214$, $r=0,211$), Anne-Olumsuz Duygu ve Baba-Olumsuz Duygu puanları arasında ise negatif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki vardır ($r=-0,261$, $r=-0,250$). Buna göre, ergenlerin Ebeveyn-Ergen İlişkisi Ölçeği Anne-Baba Açıklama ve Olumlu Duygu puanları arttıkça Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanlarının da arttığı, ergenlerin Anne-Baba Olumsuz Duygu puanları arttıkça Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanlarının azaldığı veya ergenlerin Ebeveyn-Ergen İlişkisi Ölçeği Anne-Baba Açıklama ve Olumlu Duygu puanları azaldıkça Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanlarının da azaldığı, ergenlerin Anne-Baba Olumsuz Duygu puanları azaldıkça Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanlarının arttığı söylenebilir.

Tablo 2’de ergenlerin Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanlarının cinsiyete göre t-Testi ile yaş ve okul türüne göre ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 2. Ergene Ait Bazı Değişkenlere Göre Ahlaki Olgunluk Ölçeği Puanları Analiz Sonuçları

Değişken	N	\bar{x}	S	t/F	p	
Cinsiyet	Erkek	247	257,62	34,92	-4,969	0,000*
	Kız	313	270,97	28,63		
Yaş	15 yaş	197	266,85	32,34	1,749	0,175
	16 yaş	145	260,80	33,18		
	17-18 yaş	173	266,34	31,41		
Okul Türü	Anadolu Lisesi	141	257,74	33,76	9,478	0,000*
	İmam-Hatip L.	137	274,16	30,13		
Okul Türü	Meslek Lisesi	142	258,66	28,83	Fark: 1-2,4, 3-	2,4
	Fen Lisesi	140	270,17	33,15		

* $p<0,05$

Tablo 2’ye göre, Ahlaki Olgunluk Ölçeği puan ortalamalarında ergenlerin cinsiyetine ve devam ettiği okul türüne göre anlamlı fark vardır ($p<0,05$). Kız ergenlerin Ahlaki Olgunluk Ölçeği puan ortalamaları ($\bar{x} =270,97$) erkeklerin puanından ($\bar{x} =257,62$); İmam-Hatip Lisesi’ne devam eden ergenlerin puan ortalamaları ($\bar{x}=274,16$), Anadolu ve Meslek Lisesi’ne devam eden ergenlerin puanlarından ($\bar{x}=257,74$, $\bar{x}=258,66$) ve Fen Lisesi’ne devam eden ergenlerin puan ortalamaları ($\bar{x}=270,17$) Anadolu ve Meslek Lisesi’ne devam edenlerin puanlarından ($\bar{x}=257,74$, $\bar{x}=258,66$) anlamlı düzeyde yüksektir. Buna göre, kız ergenlerin ahlaki olgunluk düzeyinin erkek ergenlerden daha yüksek olduğu, İmam-Hatip ve Fen Lisesi’ne devam eden ergenlerin ahlaki olgunluk düzeyinin, Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi’ne devam eden ergenlerden daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 3'te ergenlerin Ahlaki Olgunluk Ölçeği puan ortalamalarının anne-baba öğrenimi ve mesleğine göre ANOVA sonuçları ile anne çalışma durumuna göre t-Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3. Anne-Babaya Ait Bazı Değişkenlere Göre Ahlaki Olgunluk Ölçeği Puanları Analiz Sonuçları

Değişken		N	\bar{x}	S	t/F	p
Anne Öğrenim	İlkokul	163	268,69	28,57	1,181	0,315
	Ortaokul	129	265,50	30,07		
	Lise	184	262,86	36,11		
	Üniversite	84	262,30	33,10		
Baba Öğrenim	İlkokul	81	268,92	29,23	0,470	0,697
	Ortaokul	115	263,61	31,40		
	Lise	199	264,66	36,23		
	Üniversite	165	264,73	29,12		
Anne Çalışma Durumu	Çalışıyor	129	165,46	30,80	0,152	0,880
	Çalışmıyor	431	264,97	32,64		
Baba Meslek	Memur	184	265,97	27,94	0,620	0,597
	İşçi	179	266,33	32,85		
	Profesyonel	115	264,80	32,15		
	Serbest	82	260,76	39,49		

Tablo 3'e göre, ergenlerin anne-baba öğrenim durumu ve meslekleriyle Ahlaki Olgunluk Ölçeği puan ortalamaları arasındaki fark anlamsızdır ($p>0,05$). Buna göre, ergenlerin ahlaki olgunluk düzeylerinin anne-babalarının öğrenim durumu ve mesleklerine göre anlamlı farklılık göstermediği söylenebilir.

Tablo 4'te ergenlerin anne-babalarının çocuk yetiştirme tutumları algısına göre Ahlaki Olgunluk Ölçeği puan ortalamaları ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 4. Anne-Baba Tutumlarına Göre Ahlaki Olgunluk Ölçeği Puanları ANOVA Sonuçları

		N	\bar{x}	S	F	p
Anne Tutum	Demokratik	346	269,92	32,25	10,906	0,000*
	Otoriter	77	254,81	33,52		
	Aşırı koruyucu	137	258,57	29,11		
Baba Tutum	Demokratik	329	268,85	31,66	7,192	0,001*
	Otoriter	113	255,84	30,46		
	Aşırı koruyucu	118	263,41	33,85		

* $p<0,05$

Tablo 4'e göre, ergenlerin Ahlaki Olgunluk Ölçeği puan ortalamalarında anne ve baba çocuk yetiştirme tutumlarını algılayışlarına göre anlamlı farklılık vardır ($p<0,05$). Annelerini demokratik tutumda algılayan ergenlerin puan ortalamaları ($\bar{x}=269,92$), annelerini otoriter ve aşırı koruyucu algılayan ergenlerin puan ortalamalarından ($\bar{x}=254,81$, $\bar{x}=258,57$);

babalarını demokratik tutumda algılayan ergenlerin puan ortalamaları ($\bar{x}=268,85$), babalarını aşırı koruyucu algılayan ergenlerin puan ortalamalarından ($\bar{x}=263,41$) yüksek bulunmuştur. Buna göre, annelerini demokratik algılayan ergenlerin ahlaki olgunluk düzeylerinin annelerini otoriter ve aşırı koruyucu olarak algılayan ergenlerden, babalarını demokratik algılayan ergenlerin ahlaki olgunluk düzeylerinin babalarını aşırı koruyucu olarak algılayan ergenlerden anlamlı oranda yüksek olduğu söylenebilir.

Tartışma

Ergenlerin ahlaki olgunluk, aile aidiyeti ve ebeveyn ilişkilerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, Ergenlerin Ebeveyn-Ergen İlişki Niteliği Ölçeği Anne-Baba-Açıklama ve Anne-Baba-Olumlu Duygu puanları arttıkça Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanlarının da arttığı, Anne-Olumsuz Duygu ve Baba-Olumsuz Duygu puanları arttıkça, Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanlarının ise azaldığı belirlenmiştir. Yani ergenlerin ebeveynleriyle ilişkileri olumlu olduğunda ahlaki olgunluk düzeylerinin daha yüksek, olumsuz olduğunda ise ahlaki olgunluk düzeylerinin daha düşük olduğu belirlenmiştir. Demir Çelebi ve Sezgin (2015) tarafından yapılan çalışmada, anne-babanın hayatta olma durumlarının ahlaki olgunluk düzeyini etkilemediği ve anne-babayla herhangi bir iletişim içerisinde olmayan ergenin, ahlaki olgunluk düzeyinde herhangi bir değişiklik olmadığı bulunmuştur. Parikh (1980), Kohlberg'in ahlaki yargı gelişimi teorisine dayalı yaptığı çalışmada, Hintli ve Amerikan kültüründe üst ve orta sınıf ailelerin çocuklarının ahlaki yargı gelişimlerini incelemiştir. Çalışma sonucunda Hintli ve Amerikan ailelerin, özellikle 15-16 yaş grubundaki çocuklar üzerinde olumlu etkilerinin olduğu belirlenmiştir. Çalışmada, ebeveyn-çocuk ilişkilerinin karşılıklı etkileşime dayalı olmasının çocukların ahlaki gelişiminde elverişli bir koşul olduğu vurgulanmıştır. Bu bulguya göre de ebeveynlerle olumlu ilişkilerin ahlaki olgunluğu olumlu etkilediği söylenebilir.

Çalışmada, ergenlerin Aile Aidiyeti ve Kendilik Aidiyeti puanları arttıkça Ahlaki Olgunluk Ölçeği puanlarının da arttığı, yani ergenlerin aidiyetleri arttıkça ahlaki olgunluk düzeylerinin de arttığı belirlenmiştir. Hızlı bir gelişimin yaşandığı ergenlikte, ergen farklı sorunlarla yüz yüze gelmektedir. Bu sorunların üstesinde gelmesinde, yakın çevresinden destek alabilmesi önemlidir. Güvenli bağlanma geliştirmiş, olumlu ebeveyn ilişkilerine, bir gruba ait olma duygusuna sahip ergenlerin yaşadığı sorunlarla başa çıkabilmesi daha kolay olacaktır (Karakuş, 2012:43). Aile aidiyeti, ebeveyn-ergen ilişkisi ve aile refahına aracılık etmektedir. Her birey sosyal bir gruba ait olma ihtiyacı duyar ve temel psikolojik ihtiyaçları karşılandığı ölçüde gelişir. Ebeveynler ise çocukların ailelerine aidiyet duygusunu geliştirerek onların ailesine dahil olma, önemsenme, anlaşılma ve birlikte eğlenme gibi duyguları ihtiyaçlarının karşılanmasına yardımcı olabilirler. Ebeveyn-ergen ilişkisinin kalitesi ve aileye ait olma duygusu ergenin refahıyla ilişkilidir ve aile aidiyeti ergenler için önemli bir koruyucu faktör olarak görülmektedir.

Olumlu ebeveyn ilişkileri, ergenlerin aile aidiyeti algısına katkı sağlayabilir ve bu da ergenlerin iyilik haliyle ilişkilidir. Aile sistemleri teorisi bireylerin ailenin diğer üyeleriyle ilişkilerin önemine vurgu yapmaktadır ve buna göre ergenlerin aile aidiyeti algısının ailenin diğer üyeleriyle ilişkilerinin kalitesinden etkileneceği söylenebilir. Tüm aile ilişkileri ergenin aidiyet duygusuna katkı sağlasa da ebeveynlerle ilişkiler anahtar rol oynamaktadır. Güçlü bir aidiyet duygusu, çocuklara daha olumlu bir katkı sağlayacaktır (King, Boyd ve Pragg, 2017:2007). Çocukların olumlu yönde gelişimlerinin temelinde duygusal gereksinimlere cevap veren, kaygılar veya çevresel güçlüklerle başa çıkabilmeleri için gerekli becerileri geliştirmeyi sağlayan bir ortamda büyümeleri önemlidir. Bu aşamada, ebeveynlerin çocukların aidiyet duygusunu ve kendine değer vermeyi öğrenmelerinde etkisi büyüktür (Breiner, Ford ve Gadsden, 2016).

Çalışmada, ergenlerin yaşıyla ahlaki olgunluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olmadığı fakat kızların ahlaki olgunluk düzeyinin erkeklerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmada bulgularıyla benzer olarak Çiftçi (2001), Saylağ (2001), Şengün (2008), Kaya ve Aydın (2011) ve Bayraktaroğlu (2016) tarafından yapılan çalışmalarda cinsiyet ile ahlaki gelişim düzeyleri arasında önemli bir farklılığın olduğu ve kızların ahlaki olgunluk düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Güven (2017), Acuner, Camadan ve Türkan (2014) tarafından yapılan çalışmalarda, cinsiyet değişkeni ahlaki gelişim ve ahlaki olgunluk düzeylerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı belirlenmiştir. Kabaday ve Aladağ (2010) 8.sınıf öğrencilerinin cinsiyet ve ahlaki yargıları arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu bulgunun çalışmanın bulgularıyla farklılık gösterdiği görülmektedir. Çeşitli araştırmalarda ahlaki olgunluğun yaş değişkeni ile anlamlı farklılığının olmadığı belirtilmiştir (Bayraktaroğlu, 2016; Donenberg ve Hoffman, 1988:701; Şengün, 2008). Bu bulgular, çalışma sonucu elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir. Genel olarak kadınların erkeklere göre daha duyarlı, yardımsever, empatik ve sorumlu olması, kadın ve erkek rollerinin kültürde değişmesiyle açıklanmaktadır (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1995:111; Kulaksızoğlu, 2005:19). Bunun yanında ergenliğe giriş yaşının kızlarda erkeklere göre daha erken olması ve toplumda kendilerinden daha olgun davranışlar sergilemesi beklentisi, cinsiyete bağlı ahlaki olgunluk düzeyinin farklılığını açıklayabilir.

Çalışmada, İmam-Hatip ve Fen Lisesi'ne devam eden ergenlerin ahlaki olgunluk düzeyinin, Anadolu Lisesi ve Meslek Lisesi'ne devam eden ergenlerden daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Saylağ (2001) ve Şengün (2008) tarafından yapılan araştırmalar sonucunda lise türü ile öğrencilerin ahlaki gelişimleri arasında önemli bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Bu durum çalışmada elde edilen bulgularla benzerlik göstermektedir. Şengün (2008) yaptığı çalışmada, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin ahlaki olgunluğunun diğer liselere devam eden öğrencilere göre daha yüksek olduğunu, Güven (2017) ise İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin ortanın üzerinde bir ahlaki olgunluğa sahip olduğunu saptamıştır. Ahlaki olgunluk

düzeylelerinin belirlenmesinde din eğitimi faktörü önemli bir faktör olarak ele alınmaktadır (Ayhan vd., 2004). Ergenlerin ahlaki olgunluk düzeyleri zekâları ile doğru orantılıdır. Olgunlaşan bilişsel yetiler, iyi ve kötüyü, doğru ve yanlış öğreterek ahlaki davranışları oluşturmaktadır (Atkinson, Atkinson ve Hilgard, 1995:111). Okul ve diğer sosyal ağlarda güvene dayalı ilişkiler, ergenlerin olumlu gelişimi için koruyucu faktörleri oluşturur. Okul, aidiyet duygusunun geliştirilebileceği kritik ortamlardan biridir (Drolet ve Arcand, 2013:30). Türkiye’de Fen Lisesi’ne öğrenci seçiminin akademik başarı kriter alınarak yapılması nedeniyle bu öğrencilerin bilişsel yeterliklerinin yüksek olduğu, İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin ders içeriklerinin ağırlıklı olarak ahlaki olgunluğu destekleyici nitelikte olması gibi nedenler öğrencilerin ahlaki olgunluk düzeylerinin daha yüksek olmasının nedeni olabilir. Ayrıca okul ortamı, okul personeli ve akran ilişkilerinin de ahlaki olgunluk düzeyinde etkili olması mümkündür. Bu çalışmada, okul kültürüne ilişkin değişkenler dikkate alınmamış olması bu çalışmanın sınırlılığı olarak düşünülebilir.

Çalışmada, çalışma grubundaki ergenlerin ahlaki olgunluk düzeylerinin anne ve babalarının öğrenim durumu ve mesleği değişkenine farklılık göstermediği belirlenmiştir. Çalışma bulgularıyla benzer olarak Bayraktaroğlu (2016) tarafından yapılan çalışmada anne ve babalarının öğrenim düzeyleri ile ahlaki olgunlukları arasındaki farkın anlamsız olduğu belirlenmiştir. Saylağ (2001) ve Şengün (2008) ise çalışmalarında anne ve baba öğrenim değişkenlerinin, ahlaki olgunlukla ilişkili olduğunu saptamışlardır. Şengün (2008), çalışmasında ergenlerin ahlaki olgunluklarıyla anne mesleği arasında önemli farklılığın olduğu, annesi çiftçi olan ergenlerin ahlaki olgunluk puanı en yüksek; annesi serbest meslek sahibi olan ergenlerin puanı ise en düşük bulunmuştur. Baba mesleği değişkeninin ahlaki olgunluk ile anlamlı düzeyde farklılık göstermediği belirtilmiştir. Şengün (2015) tarafından yapılan çalışmada, anne mesleğinin lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerini etkilediği, babaların mesleğinin, ergenlerin ahlaki olgunluk düzeyleri üzerinde etkisi olmadığı bulunmuştur. Ahlaki açıdan yeterlik, özgecil davranışları gerçekleştirmek için duygusal yönelim ve ahlaki sorunları mantıksal olarak yargılama becerisi anlamına gelmektedir (Ma, 2012:2). Bu becerilerin geliştirilmesinde ebeveynlerin yaş, öğrenim düzeyi ve meslekleri gibi kişisel bazı özellikler yanında çocuk yetiştirme tutum ve davranışları etkili olabilir.

Çalışmada, annelerinin ve babalarının çocuk yetiştirme tutumlarını demokratik algılayan ergenlerin ahlaki olgunluk düzeylerinin daha yüksek ve ebeveyn-ergen ilişki niteliğinin daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Şengün (2013) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerini demokratik algılayan ergenlerin, ebeveynlerini otoriter ve aşırı koruyucu olarak algılayan ergenlerden ahlaki olgunluk düzeylerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu bulgular çalışma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Bayraktaroğlu (2016) tarafından yapılan çalışma sonucunda, ebeveyn tutumu ile öğrencilerin ahlaki olgunlukları arasındaki farkın anlamlı olmadığı saptanmıştır. Ebeveynlerin çocuklarının ahlak gelişiminde önemli

bir rolü bulunmaktadır. Özellikle erkek çocukların ahlaki yönelim ve ahlaki muhakemeleriyle ebeveyn tutumları arasında ilişki olduğu, olumlu bir tutum olarak belirtilen demokratik/yetkin ebeveyn tutum sergilenen ailelerde çocukların ahlak gelişiminin olumlu yönde desteklendiği ifade edilmektedir (Aydoğan, Özyürek ve Gültekin Akduman, 2015:228). Fakat bu çalışmada, ebeveyn tutumları ergenlerin bakış açısına göre değerlendirilmiştir, bu durum çalışmanın kısıtlılığı olarak ele alınabilir.

Sonuç olarak; bireyin gelişiminin toplumla yakından ilişkili olan bölümünün ahlak gelişimi olduğu söylenebilir. Bir toplumun veya grubun üyesi olarak birey, belli bazı kurallara uygun davranmak zorundadır. Ahlak ise, uyulması gereken bu kuralların belirleyicisi olarak bireysel ve toplumsal ilişkilere anlam katan bir olgu olarak görülebilir. Sağlıklı bir yetişkinlik için ergenlik gelişim döneminin sağlıklı atlatılması çok önemlidir. Bir gelişim basamağında yaşanan sıkıntı, diğer basamaklarını da olumsuz etkileyebilmektedir. Her dönemde olduğu gibi bu dönemde de tüm gelişim alanları birbiriyle ilişkili olmakta ve fiziksel, sosyal, duygusal alanda yaşanan bir sorun ahlak gelişimini de etkilemektedir. Ahlak gelişiminin etkilenmesi sonucunda ise, ahlaki yargı yeteneği, ahlaki muhakeme ve ahlaki olgunluk düzeyi düşüş göstermektedir. Bu aşamada aileyle ilişkilerin önemi yadsınamaz. Ergen, bir akran grubuna ait olma gereksinimi duysa da aile aidiyeti ve ebeveynleriyle olumlu ilişkiler içinde olma gereksinimi devam etmektedir. Bu nedenle, ergenin ahlaki olgunluğunun oluşmasında ebeveyn sorumluluğunun da devam ettiği söylenebilir. Bireylerin ahlaki olgunluğu, toplumun ahlaki yapısının kültürel beklentilere göre şekillenip devamında ve toplum refahının sağlanmasında önem arz etmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Çalışma sonucunda, ergenlerin ahlaki olgunluklarının cinsiyet ve okul türü değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği, yaş, anne-baba öğrenim durumu, mesleği ve ebeveynlik tutumları arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. Ergenlerin ahlaki olgunluklarının aile aidiyetine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Ergenlerin ahlaki olgunluklarının ebeveynleriyle ilişkilerine göre farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Çalışma bulguları ışığında aşağıdaki öneriler sunulabilir:

- Ahlaki açıdan olgun bir ergen birey yetiştirmek için, anne-babalar büyük bir özveri ile ergeni takip etmeli, akran grubunun özelliklerini tanımalı ve ilişkilerini yönlendirmede çocuklarına rehberlik ederek hoşgörülü yaklaşmalıdır. Bu doğrultuda, çocuklarının ahlaki olmayan konularla ilgili sorularına mantıklı cevaplar vermeli ve bu konularda hassas davranmalıdırlar. Ergenlik aynı zamanda sosyal öğrenmeye açık, rol modelci bir dönemdir. Anne-babalar kendilerini geliştirici eğitsel etkinliklerden yararlanarak kendi davranışlarıyla çocuklarına örnek oluşturmalıdırlar.

- Okullarda, ergenlerin tüm gelişim alanlarının desteklenmesi için insani değerler eğitimi, drama, spor, psikodrama gibi yöntemler çocukluk çağından itibaren eğitim müfredatlarında yer alabilir. Yürütülecek bu çalışmalarda aile katılımına yer verilebilir. Ailenin bu eğitimin içerisinde yer alması, ergenin aitlik hissi için de önem arz etmektedir.
- Ebeveyn tutumları standart bir ölçekle veya ebeveynlere uygulanan bir ölçekle belirlenebilir. Benzer çalışmalarda bulgular, nicel veriler yanında nitel verilerle de desteklenebilir. Ahlaki olgunluğu destekleyecek eğitsel/deneysel çalışmalarla ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarının ergenlerin ahlaki olgunlukları üzerinde etkiler incelenebilir.

Kaynakça

Acuner, H., Camadan, F. ve Türkan, M. (2014). Ahlaki gelişim düzeyleri ile mükemmeliyetçiliğin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12 (27), 7-40. Erişim: <https://ded.dem.org.tr/gorsel/pdf/ded-27-makale-1.pdf>.

Aktan, C. C. (2009). Ahlak ve ahlak felsefesine giriş. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 38-59. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/hiad/issue/7647/328756>.

Alptekin, D. (2011). Toplumsal Aidiyet ve Gençlik: Üniversite Gençliğinin Aidiyeti Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma. Doktora Tezi, Konya: S. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Atkinson, R. L, Atkinson, R.C. ve Hilgard, E. R. (1995). *Psikolojiye Giriş*. Çeviren: Atakay K., İstanbul: Sosyal.

Aydoğan, Y., Özyürek, A. ve Gültekin Akduman, G. (2015). *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim*. Ankara: Vize.

Aydoğdu, F. ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn tutumlarının çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2), 569-585. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/befdergi/issue/28762/307860>

Ayhan, H., Hökekleli, H., Mehmedoğlu, Y., Öcal, M. ve Ekşi, H. (2004). *Din ve ahlak Eğitimi Öğretimine Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: Dem.

Baran, M. ve Yılmaz A. (2011). Göçebelikten yerleşik hayata geçişte, beritan aşireti konutlarında aidiyet duygusu, *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(4), 1645-1656. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/186210>.

Bayraktaroğlu, E. (2016). Lise Öğrencilerinin Ahlaki Olgunluk Düzeyleri ile Mizah Tarzları ve Şiddet Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Breiner, H., Ford, M. ve Gadsden, V. L. (Eds.) (2016). *Parenting Matters: Supporting Parents Of Children Ages 0-8*. The National Academies of Sciences,

Engineering and Medicine. Report. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK402020/>, 26.12.2020.

Büyüköztürk, Ş. (2003). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, (3.baskı), Ankara: Pegem A.

Cesur, S. ve Özkan Küyel, N. (2009). Ebeveyn tutumları ve gençlerin ahlaki muhakeme ve ahlaki yönelimleri arasındaki ilişkiler, *Psikoloji Çalışmaları*, 29, 65-91. Erişim: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/99935>

Cevizci, A. (2002). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Paradigma.

Çifci, Y. (2019). Tarihin sonu ve son insan-the end of history and the last man, *International Journal of Political Studies*, 5(2), 258-261.

Çiftçi, N. (2001). Almanya ve Türkiye'deki Lise Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yeteneklerinin Karşılaştırılması. Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demir Çelebi, Ç. ve Sezgin, O. (2015). Lise öğrencilerinin öznel iyi oluşları ile ahlaki olgunluk seviyeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 5(2), 99-146. Erişim: http://kalemacademy.com/Cms_Data/Sites/KalemAcademy/Files/KalemAcademyRepository/sayilar/Sayi9_04LiseOgrencilerininOznelIyiOlusu.pdf.

Donenberg, G. R. ve Hoffman, L.W. (1988). Gender differences in moral development. *Sex Roles*, 18 (11-12), 701-717. DOI: 10.1007/BF00288055.

Drolet, M. ve Arcand, I. (2013). Positive development, sense of belonging, and support of peers among early adolescents: Perspectives of different actors. *International Education Studies*, 6(4), 29-38. DOI: 10.5539/ies.v6n4p29.

Durak Batıgün, A. ve Say, G. (2015). Ebeveyn-ergen ilişki niteliği ölçeğinin üniversite öğrencileri için psikometrik özellikleri, *Klinik Psikiyatri*, 18, 49-58. Erişim: https://www.journalagent.com/kpd/pdfs/KPD_18_2_49_58.pdf.

Gibbs, J. C. (2020). Stages of adolescent moral development. *History, Theory, and Culture in Adolescence Moral Development*. <https://doi.org/10.1002/9781119171492.wecad331>.

Güven, N. (2017). Moral maturity levels of imam hatip high school students: The case of Ortakoy district. *International Journal of Psychology and Educational Studies*, 4 (3), 42-52. <https://doi.org/10.17220/ijpes.2017.03.004>.

Hines, A. (2016). Divorce-related transitions, adolescent development, and the role of the parent-child, *Journal of Marriage and Family*, 59(2), 375-388. <https://doi.org/10.2307/353477>.

Kabaday, A. ve Aladağ, K. S. (2010). Farklı ilköğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin ahlaki gelişimlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 878-897. Erişim: <https://core.ac.uk/download/pdf/268072429.pdf>.

Karabulut Demir, E. ve Şendil, G. (2008). Ebeveyn Tutum Ölçeği (ETÖ). *Türk Psikoloji Yazıları*, 11 (2), 1525. Erişim: <https://www.psikolog.org.tr/tr/yayinlar/dergiler/1031828/tpy1301996120080000m000153.pdf>.

Karakuş, Ö. (2012). Ergenlerde bağlama stilleri ve yalnızlık arasındaki ilişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 33-46. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/797258>.

Karasar, N. (1999). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*, Ankara: Nobel.

Kaya, M. ve Aydın, C. (2011). Üniversite öğrencilerinin dini inanç ile ahlaki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 30, 15-40. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/omuifd/issue/20291/215368>.

King, V., Boyd, L. M. ve Pragg, B. (2017). Parent-adolescent cloness, family belonging, and adolescent well-being across family structures. *Journal of Family Issues*, 39 (7), 2007-2036. <https://doi.org/10.1177/0192513X17739048>.

Kocayörük, E. (2010). Ergen gelişiminde aile işlevleri ve aile katılımı, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (33), 37-45. Erişim: <https://www.pegem.net/Akademi/3-108639-Ergen-Gelisiminde-Aile-Islevleri-ve-Baba-Katilimi.aspx>.

Kulaksızoğlu, A. (2005). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi.

Kuşat, A. (2003). Bir değerler sistemi olarak kimlik duygusu ve Atatürk, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(15), 45-61. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/23748/252999>.

Lickona, T. (1991). *Education for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility*. Bantam Books, New York.

Ma, H. K. (2012). Moral competence as a positive youth development construct: a conceptual review. *Scientific World Journal*. 3, 1-8. DOI: 10.1100/2012/590163.

Mathieson, K. (2003). Elements of moral maturity, *Journal of College and Character*, 4(5). DOI: 10.2202/1940-1639.1356.

Mavili, A., Kesen, N. F. ve Daşbaş, S. (2014). Aile aidiyeti ölçeği: Bir ölçek geliştirme çalışması, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 33, 29-42. DOI: <http://dx.doi.org/10.21560/spcd.19507>.

Parikh, B. (1980). Development of moral judgment and its relation to family environmental factors in Indian and American families. *Child Development*, 51(4), 1030-1039. <https://doi.org/10.2307/1129540>.

Piaget, J. (1970). Piaget's theory. In P. H. Mussen (Ed.), *Carmichael's Manuel of Child Psychology*. New York: Wiley.

Sarıçam, H., Çelik, İ., Arıcı, N. ve Kaya, M. M. (2014). Ergenlerde insani değerler ve ahlaki olgunluk arasındaki ilişkinin incelenmesi, *International*

Journal of Human Sciences, 11(1), 1325-1342. Erişim: <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/2888>.

Saylağ, Ş. (2001). Liselerin Birinci Sınıfında Öğrenim Gören Çocukların Ahlaki Değerleri Algılama Düzeylerinin İncelenmesi, Yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Şengün, M. (2008). Lise Öğrencilerinin Ahlaki Olgunluk Düzeylerinin Bazı Kişisel Değişkenler Açısından İncelenmesi, Doktora Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şengün, M. (2013). Anne-baba tutumuna göre lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeyleri, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (23), 203-215. Erişim: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/85690>.

Şengün, M. (2015). Anne-babanın mesleğine ve ekonomik düzeyine göre gençlerde ahlaki olgunluk, *Erzurum İlahiyat Dergisi*, 2 (44), 213-225. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/296834>.

Şengün, M. ve Kaya, M. (2007). Ahlâkî Olgunluk Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 24(24-25), 51-64. Erişim: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/188495>.

Smetana, J. G. ve Turiel, E. (2008). Moral Development during Adolescence. *Handbook of Adolescence*, 8, 247. Blackwell.

Walker, L. ve Hennig, K. (1999). Parenting style and the development of moral reasoning, *Journal of Moral Education*, 28 (3), 359-373. <https://doi.org/10.1080/030572499103133>.

Williams, A. (2003). Adolescents' relationships with parents, *Journal of Language and Social Psychology*, 22 (1), 58-65. <https://doi.org/10.1177/0261927X02250056>.

Wissink, I.B., Dekovic, M. ve Meijer, A. M. (2006). Parenting behavior, quality of the parent-adolescent relationship, and adolescent functioning in four ethnic groups. *The Journal of Early Adolescence*, 26 (2),133-159. DOI: 10.1177/0272431605285718.

